

คุณภาพชีวิตครอบครัวและความพึงพอใจต่ออาชีพเย็บผ้าโหลตามการรับรู้ของสตรีเย็บผ้าโหล: กรณีศึกษาจังหวัดอุดรธานี

Perceptions of the Cloth Making Women on Family Quality of Life and Satisfaction on Their Work: A Study at Udon Thani Province

นิพนธ์ต้นฉบับ

Original Article

อุมาพร เคนศิลา* และ ดารุณี จงอุดมการณ์

สาขาวิชาการพยาบาลครอบครัว คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

* ติดต่อผู้พิมพ์: nurse_ckr@hotmail.com

วารสารไทยเภสัชศาสตร์และวิทยาการสุขภาพ 2554;6(4):282-289

Umaporn Kensila* and Darunee Jonjudomkarn

Department of Family Nursing, Faculty of Nursing, Khon Kaen University, Thailand

* Corresponding author: nurse_ckr@hotmail.com

Thai Pharmaceutical and Health Science Journal 2011;6(4):282-289

บทคัดย่อ

Abstract

วัตถุประสงค์: เพื่อศึกษาคุณภาพชีวิต คุณภาพชีวิตครอบครัว ความพึงพอใจต่ออาชีพเย็บผ้าโหล และความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจต่ออาชีพเย็บผ้าโหลกับคุณภาพชีวิตครอบครัวตามการรับรู้ของสตรีเย็บผ้าโหลในจังหวัดอุดรธานี **วิธีการศึกษา:** การวิจัยเชิงพรรณนา มีกลุ่มตัวอย่างคือ สตรีเย็บผ้าโหลที่อาศัยในจังหวัดอุดรธานี จากการสุ่มอย่างง่าย เครื่องมือเป็นแบบประเมินคุณภาพชีวิตครอบครัวสตรีเย็บผ้าโหล ตรวจสอบภาษาและความตรงทางเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ 5 ท่าน มีความเที่ยงสูง (สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ครอนบาคแอลฟา = 0.89) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจต่ออาชีพเย็บผ้าโหลกับคุณภาพชีวิตครอบครัวโดยสถิติสหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (r) **ผลการศึกษา:** พบว่าสตรี 150 คน (จาก 150 ครอบครัว) ที่ตอบแบบสอบถาม มีคุณภาพชีวิตครอบครัวโดยรวมระดับดี เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าด้านการทำหน้าที่ของครอบครัวอยู่ในระดับดี และมี 3 ด้านที่อยู่ระดับปานกลาง ได้แก่ ด้านกายภาพ ด้านจิตอารมณ์สังคมและจิตวิญญาณ และด้านแหล่งประโยชน์สนับสนุน ส่วนใหญ่พึงพอใจต่ออาชีพในระดับปานกลาง (94.7%) พบว่าความพึงพอใจต่ออาชีพเย็บผ้าโหลกับคุณภาพชีวิตครอบครัวสัมพันธ์กันทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($r = 0.367, P < 0.01$) **สรุป:** สตรีเย็บผ้าโหลในจังหวัดอุดรธานีมีความพึงพอใจต่ออาชีพเย็บผ้าโหลในระดับปานกลาง มีคุณภาพชีวิตครอบครัวโดยรวมระดับดี และความพึงพอใจสัมพันธ์ทางบวกกับคุณภาพชีวิตครอบครัว

คำสำคัญ: คุณภาพชีวิต, คุณภาพชีวิตครอบครัว, ความพึงพอใจ, อาชีพเย็บผ้าโหล, สตรีเย็บผ้าโหล

Objectives: To examine quality of life, family quality of life, satisfaction on their work and welfare, and the correlation between the family quality of life and the satisfaction, among cloth making women in Udon Thani province. **Methods:** In this descriptive research, the sample included women cloth making women in Udon Thani province, selected by a simple random sampling. The research tools included interview questionnaires concerning family quality of life (FQoL), and satisfaction of their work and welfare (SWW). The content validity was examined by 5 experts. The questionnaire had a high reliability (Cronbach's alpha coefficient of 0.89). The correlation between SWW and QFoL was examined using Pearson's Product Moment Correlation test. **Results:** Of 150 women (from 150 families) selected, the results showed that the overall FQoL was at a moderate level: with most domains in moderate levels (physical, psychological and social support domains), and the domain of family function at good level. Most women (94.7%) had a moderate SWW and their SWW was significantly positively correlated with FQoL ($r = 0.367, P < 0.01$). **Conclusion:** Cloth making women in Udon Thani province had a moderate satisfaction on their work and welfare, and good overall family quality of life. Their satisfaction was positively correlated with overall family quality of life.

Key words: quality of life, family quality of life, satisfaction, cloth making, cloth making women

บทนำ

นับตั้งแต่ประเทศไทยได้ใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504 - 2509) ถึงฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 - 2554) เป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาประเทศ เพื่อผลักดันไปเป็นประเทศอุตสาหกรรม เกิดการขยายตัวของอุตสาหกรรมไปยังทุกภูมิภาคตามนโยบายสร้างความเจริญสู่ท้องถิ่น¹ โดยเฉพาะอุตสาหกรรมประเภทตัดเย็บเสื้อผ้า ซึ่งมีมูลค่าการส่งออกใน 10 กลุ่มแรกของประเทศ ในบรรดาแรงงานต่าง ๆ สตรีเย็บผ้าโหลเป็นแรงงานสำคัญในอุตสาหกรรมเสื้อผ้าสำเร็จรูป แรงงานเหล่านี้ได้รับผลกระทบโดยตรงจากภาวะเศรษฐกิจผันผวน ทำให้สตรีเย็บผ้าโหลที่เคยอยู่ในโรงงานต้องออกจากงาน เพราะการเลิกจ้างและปิดกิจการ หลายคนต้องออกมาอยู่บ้าน และมีแรงงานสตรีบางส่วน

ที่ไม่สามารถทำงานในโรงงานได้เนื่องจากข้อจำกัด เช่น อายุ วุฒิ การศึกษา เวลาในการทำงาน และภาระในครอบครัว ดังนั้นจึงมีแรงงานกลุ่มที่รับงานมาทำที่บ้านมากขึ้น²

จังหวัดอุดรธานีเป็นหนึ่งในจังหวัดที่มีแรงงานในอุตสาหกรรมตัดเย็บเสื้อผ้าค่อนข้างมากซึ่งส่วนใหญ่เป็นสตรี และมีจำนวนมากที่รับงานมาทำที่บ้าน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาเกี่ยวกับการรับงานมาทำที่บ้านของอุตสาหกรรมประเภทตัดเย็บเสื้อผ้า โดยผลการวิจัยพบว่าร้อยละ 88 ของคนงานที่รับจ้างเหมามาทำที่บ้านเป็นสตรี³ สตรีในปัจจุบันนอกจากจะมีบทบาทในครัวเรือนแล้วยังมีส่วนร่วมในการประกอบอาชีพและหารายได้ให้ครอบครัว⁴ การรับงานมาทำที่บ้านอาจเป็นทางออกที่เหมาะสมเพราะเอื้อ

ประโยชน์ต่อสตรีให้สามารถประกอบอาชีพควบคู่ไปกับการทำงานบ้านและเลี้ยงดูบุตรหลานได้

แม้ว่าการที่สตรีรับงานมาทำที่บ้านมีผลดีในแง่การเพิ่มรายได้ให้ครอบครัวอีกทางหนึ่ง แต่การทำงานที่บ้านก็มีปัญหาเช่นกัน เนื่องจากการรับงานมาทำที่บ้านถือเป็นการทำงานนอกระบบ จึงไม่ได้รับสวัสดิการและการคุ้มครองแรงงานจากหน่วยงานที่ทำหน้าที่บริหารและรับผิดชอบงานโดยตรง แรงงานนอกระบบส่วนใหญ่ไม่มีความสัมพันธ์ลักษณะนายจ้างกับลูกจ้าง จึงไม่เข้าข่ายที่จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายการคุ้มครองแรงงาน⁹ ไม่สามารถเข้าถึงการประกันสังคม และพ.ร.บ.คุ้มครองแรงงานได้ ในขณะที่กฎกระทรวงคุ้มครองแรงงานในงานรับไปทำที่บ้าน พ.ศ. 2547 ไม่ได้ให้การคุ้มครองที่เพียงพอ และไม่สามารถบังคับใช้ได้จริง การผลักดันพระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมพัฒนาผู้รับงานไปทำที่บ้านก็ยังไม่บรรลุผล จึงสรุปได้ว่าปัจจุบันยังมิได้มีกฎหมายเฉพาะใด ๆ ที่คุ้มครองแรงงานสตรีเย็บผ้าโหลที่เป็นแรงงานนอกระบบได้อย่างสมเหตุผลและเพียงพอ ทำให้ขาดหลักประกันในชีวิต ไม่สามารถเข้าถึงทรัพยากรและการสนับสนุนจากภาครัฐ อยู่กันแบบต่างคนต่างทำ ไม่มีองค์กรตัวแทน รวมทั้งมีความเสี่ยงด้านสุขภาพทั้งแบบเฉียบพลันและเรื้อรังอันเป็นผลจากสภาพการทำงานที่ไร้หลักประกัน และขาดระบบและเครื่องมือสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ ขาดการส่งเสริมพัฒนาเพื่อยกระดับฝีมือ การได้รับค่าจ้างค่าตอบแทนต่ำ สภาพการทำงานที่มีผลต่อสุขภาพ การทำงานที่รีบเร่ง ชั่วโมงการทำงานที่ยาวนาน การขาดข้อมูลข่าวสารด้านสุขภาพ

แม้ว่าในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา เริ่มมีการให้ความสำคัญต่อการพัฒนาแรงงานนอกระบบจากนักวิชาการและองค์กรพัฒนาเอกชนอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการขับเคลื่อนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตแรงงานนอกระบบในมิติ 4 ส. คือ ด้านสิทธิ ด้านสุขภาพ ด้านส่งเสริมอาชีพ และด้านสวัสดิการ แต่แรงงานสตรีเย็บผ้าโหลในจังหวัดอุดรธานียังต้องเผชิญกับสภาพการจ้างงานที่เอารัดเอาเปรียบ ค่าจ้างต่ำกว่าอัตราค่าจ้างแรงงานขั้นต่ำ สอดคล้องกับการศึกษาของสัญญาชัย ฉายสุวรรณ (2546) ที่ศึกษามาตรการการคุ้มครองแรงงานผู้รับงานไปทำที่บ้าน ที่เน้น ศึกษาเฉพาะกรณีกลุ่มตัดเย็บเสื้อโหล พบว่าแรงงานกลุ่มที่รับงานไปทำที่บ้านมีปัญหาเรื่องค่าตอบแทนในการทำงานที่มีอัตราค่าจ้างต่ำกว่าแรงงานในระบบ และจะได้รับค่าตอบแทนหลังจากส่งงานแล้ว 1 - 3 เดือน และไม่มีสวัสดิการค่ารักษาพยาบาล ต้องจ่ายเงินค่ารักษาเองตามเกณฑ์ของหลักประกันสุขภาพ 30 บาท รักษาทุกโรค ไม่ได้รับการคุ้มครองด้านความปลอดภัยในการทำงาน ต้องเผชิญความเสี่ยงหลายด้าน ทั้งด้านสุขภาพกาย สุขภาพจิต และความมั่นคงในชีวิต¹⁰ ซึ่งทั้งหมดที่กล่าวมาล้วนมีผลต่อคุณภาพชีวิตครอบครัวของสตรีเย็บผ้าโหล

สถานการณ์แรงงานนอกระบบสตรีเย็บผ้าโหลที่บ้านในจังหวัดอุดรธานีแสดงถึงปัญหาขนาดใหญ่ที่สะท้อนสภาพปัญหาแรงงานกลุ่มนี้ได้ค่อนข้างมาก อุดรธานีเป็นจังหวัดที่มีแรงงานนอกระบบ

กลุ่มเย็บผ้าโหลมากที่สุดลำดับที่ 2 ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และยังมีโรงงานเย็บผ้าโหลขนาดใหญ่ 5 แห่ง นอกจากนี้สถานการณ์แรงงานนอกระบบขอแรงงานเหล่าแอ่ง เพราะในช่วงก่อนการวิจัยนี้ มีโรงงานปิดกิจการไป ทำให้พนักงานตกงานและกลายเป็นแรงงานนอกระบบ

จากปัญหาด้านสวัสดิการแรงงานและความต้องการของแรงงานนอกระบบที่เกิดขึ้นส่งผลให้คุณภาพชีวิตครอบครัวของสตรีเย็บผ้าโหลลดลง ซึ่งปัญหาเหล่านี้มีแนวโน้มรุนแรงมากขึ้น อย่างไรก็ตาม มีข้อมูลและการศึกษาด้านคุณภาพชีวิตของแรงงานสตรีเหล่านี้ค่อนข้างน้อยและไม่ชัดเจน ด้วยตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาดังกล่าวและการดูแลครอบครัวแบบองค์รวม ผู้วิจัยจึงทำการวิจัยนี้โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคุณภาพชีวิตครอบครัวของสตรีเย็บผ้าโหล รวมถึงความพึงพอใจต่ออาชีพเย็บผ้าโหลและความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจต่ออาชีพเย็บผ้าโหลกับคุณภาพชีวิตครอบครัวตามการรับรู้ของสตรีเย็บผ้าโหล โดยมีสมมติฐานการวิจัยว่า ความพึงพอใจต่ออาชีพเย็บผ้าโหลมีความสัมพันธ์ทางบวกกับคุณภาพชีวิตครอบครัวตามการรับรู้ของสตรีเย็บผ้าโหล ส่วนคุณภาพชีวิตครอบครัวของสตรีเย็บผ้าโหล มีองค์ประกอบด้านต่าง ๆ คือ ด้านกายภาพ ด้านจิตอารมณ์สังคม และจิตวิญญาณ ด้านแหล่งประโยชน์สนับสนุน และด้านการทำหน้าที่ของครอบครัว¹¹⁻¹³ โดยตัวอย่างเป็นแรงงานสตรีในจังหวัดอุดรธานี

ทั้งนี้ **คุณภาพชีวิตครอบครัวด้านกายภาพ (Physical domain)** คือ การรับรู้สภาพทางด้านร่างกายของกลุ่มตัวอย่างต่อการทำหน้าที่หารายได้ให้ครอบครัวซึ่งมีผลต่อชีวิตประจำวัน เช่น การรับรู้สภาพความสมบูรณ์ของร่างกาย การรับรู้ถึงความสามารถในการทำงาน เป็นต้น ส่วน**ด้านจิตอารมณ์สังคมและจิตวิญญาณ (Psychological domain)** คือ การรับรู้ทางสภาพจิตใจของกลุ่มตัวอย่างต่อการทำหน้าที่หารายได้หลักของครอบครัว เช่น การรับรู้ความรู้สึกทางบวกและทางลบที่บุคคลมีต่อตนเอง การรับรู้ภาพลักษณ์ของตนเอง การรับรู้ถึงความคิด การตัดสินใจ และความสามารถในการเรียนรู้ของตน สำหรับ**คุณภาพชีวิตครอบครัวด้านแหล่งประโยชน์สนับสนุน (Social support domain)** คือ การรับรู้เรื่องความสัมพันธ์ของตนกับบุคคลอื่น การรับรู้ถึงการได้รับความช่วยเหลือและได้เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือบุคคลอื่นในสังคม และท้ายสุด**ด้านการทำหน้าที่ของครอบครัว (Family function domain)** คือ การรับรู้ว่าสมาชิกในครอบครัวทุกคนต้องรับผิดชอบปฏิบัติเพื่อให้เกิดความผาสุกและคุณภาพชีวิตที่ดีในครอบครัว การทำหน้าที่ของครอบครัวเป็นการตอบสนองความต้องการและความคาดหวังของสมาชิกในครอบครัวและของสังคม

การศึกษาในแรงงานสตรีเย็บผ้าโหลมีความจำเป็นอย่างยิ่งยวดเนื่องจากแรงงานเหล่านี้ส่วนใหญ่อยู่ในวัยเจริญพันธุ์ สุขภาพยังแข็งแรง ต้องรับภาระทั้งงานบ้านและงานในบ้าน ดำรงหลาย

บทบาทตามความคาดหวังของสังคมและวัฒนธรรมดั้งเดิม ทั้งบทบาทภรรยา บทบาทมารดา และบทบาทผู้ดูแลสมาชิกในครอบครัว เห็นได้ว่าแรงงานสตรีเหล่านี้มีความสำคัญต่อบุคคลอื่นในครอบครัวเป็นอย่างมาก และสุขภาพและคุณภาพชีวิตของแรงงานสตรีเหล่านี้ลดลง ผลกระทบนั้นก็อาจส่งผลกระทบต่อคนอื่นในครอบครัวอย่างมากและเป็นเวลานาน ดังนั้น สุขภาพและคุณภาพชีวิตของสตรีเหล่านี้ควรได้รับความสนใจจากสังคมและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมากขึ้น ผลการศึกษานี้ อาจเป็นข้อมูลประกอบการพัฒนาแนวทางพัฒนาคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของแรงงานสตรีเย็บผ้าโหลและครอบครัวให้ดีขึ้น อันอาจเป็นประโยชน์ในการสร้างข้อเสนอแนะและการกำหนดนโยบายการคุ้มครองสิทธิแรงงานสตรีนอกระบบต่อไป ซึ่งทั้งหมดนี้สอดคล้องกับนโยบายแรงงานในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 - 2554) ที่ระบุว่า จะจัดระบบดูแลด้านสวัสดิการแรงงานของกลุ่มแรงงานนอกระบบ และส่งเสริมระบบแรงงานสัมพันธ์ในระบบไตรภาคี เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างลูกจ้าง นายจ้าง และภาครัฐ

วิธีการศึกษา

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (descriptive study) กลุ่มตัวอย่างในการศึกษา คือ สตรีเย็บผ้าโหลที่อาศัยอยู่ในพื้นที่จังหวัดอุดรธานี จำนวน 150 ครอบครัว ซึ่งได้จากการสุ่มอย่างง่ายโดยการสุ่มจากรายชื่อของสตรีเย็บผ้าโหลในจังหวัดอุดรธานีแบบไม่ใส่คืนจากหน่วยตัวอย่างมาที่ละหน่วยจนกระทั่งครบจำนวนตัวอย่างที่ต้องการ โดยรายชื่อสตรีเหล่านี้มาจากครอบครัวสตรีเย็บผ้าโหลที่อาศัยอยู่ในพื้นที่จังหวัดอุดรธานี จำนวน 1,035 ครอบครัว ระหว่างวันที่ 1 มกราคม 2553 ถึงวันที่ 31 พฤษภาคม 2553 ที่มีอายุระหว่าง 15 - 59 ปี ตามที่กฎหมายแรงงานกำหนดในแต่ละครอบครัวจะเลือกสตรีเพียง 1 คนเป็นตัวแทน โดยในบรรดาสตรีในครอบครัวที่ถูกเลือกนั้น สตรีที่ถูกเลือกเป็นผู้ที่หารายได้หลักในครอบครัว

เครื่องมือที่ใช้รวบรวมข้อมูล เป็นแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น แบ่งเป็น 4 ส่วน คือ 1) แบบสัมภาษณ์ข้อมูลทั่วไป 2) แบบสัมภาษณ์คุณภาพชีวิตครอบครัวแรงงานนอกระบบ^{11,14} 3) แบบประเมินความพึงพอใจต่ออาชีพเย็บผ้าโหล และส่วนที่ 4) แบบสอบถามปลายเปิดให้แสดงความคิดเห็นเพิ่มเติม เกี่ยวกับความพึงพอใจต่อสวัสดิการแรงงานนอกระบบ ปัญหาและความต้องการสวัสดิการแรงงานนอกระบบและสิทธิสตรีแรงงาน ความเสมอภาคระหว่างชายหญิงตามการรับรู้ของสตรีเย็บผ้าโหล

สำหรับแบบสัมภาษณ์ข้อมูลทั่วไปประกอบด้วยคำถามเกี่ยวกับลักษณะประชากรศาสตร์ จำนวนสมาชิกในครอบครัว ลักษณะครอบครัว ที่มาของรายได้ของครอบครัว รายได้เฉพาะส่วนตัวต่อเดือน รายได้ของครอบครัวต่อเดือน รายจ่ายเฉพาะส่วนตัวต่อเดือน ประมาณรายจ่ายของครอบครัวต่อเดือน

ประมาณหนี้สินส่วนตัว หนี้สินรวมของครอบครัว แหล่งกู้เงิน การใช้จ่ายเงินในครอบครัว ความเพียงพอของค่าใช้จ่ายในครอบครัว เมื่อเทียบกับรายได้ เป็นต้น

แบบสัมภาษณ์คุณภาพชีวิตครอบครัวแรงงานนอกระบบ มีทั้งหมด 55 ข้อ แบ่งเป็น 2 ส่วนคือ 1) คำถามด้านคุณภาพชีวิตตามการรับรู้บุคคล 25 ข้อแรก (ตัวอย่างคำถามเชิงบวกเช่น “มีความพอใจกับสุขภาพในตอนนี้” และคำถามเชิงลบ “มีความรู้สึกไม่ดี เช่น รู้สึกเหงา เศร้า หดหู่ สิ้นหวังวิตกกังวล” เป็นต้น) และ 2) ด้านการทำหน้าที่ครอบครัว 30 ข้อ (ข้อที่ 26 – 55) เป็นคำถามเชิงบวกทั้ง 30 ข้อ ตัวอย่าง เช่น “สมาชิกในครอบครัวยอมรับและเคารพยกย่องให้เกียรติซึ่งกันและกัน” และ “สมาชิกในครอบครัวให้ความรัก ห่วงใย เอาใจใส่ ซึ่งกันและกัน ทั้งในภาวะปกติและเจ็บป่วย” เป็นต้น โดยมีรูปแบบคำตอบสำหรับคุณภาพชีวิตครอบครัวแรงงานนอกระบบนี้เป็นมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) คือ 1-ไม่มี 2-น้อย 3-ปานกลาง 4-มาก และ 5-มากที่สุด สำหรับคำถามเชิงบวก และคะแนนตรงกันข้ามสำหรับคำถามเชิงลบ

ในการประเมินระดับคุณภาพชีวิตตามองค์ประกอบนั้น แบ่งเป็นด้านย่อย 4 ด้าน คือ ด้านกายภาพ 7 ข้อ จิตอารมณ์สังคม และจิตวิญญาณ 6 ข้อ แหล่งประโยชน์สนับสนุน 11 ข้อ และด้านการทำหน้าที่ของครอบครัว 29 ข้อ (ทั้งนี้ ข้อ 1 และ ข้อ 55 เป็นคำถามที่สะท้อนสุขภาพชีวิตครอบครัวโดยรวม ไม่นับรวมในองค์ประกอบย่อยใด) เมื่อแปลงค่าคะแนนเป็น 3 ระดับตามเกณฑ์ของเบสท์ โดยความกว้างแต่ละช่วงชั้นเท่ากับ (ค่าสูงสุด - ค่าต่ำสุด)/จำนวนชั้น¹⁵ ได้เกณฑ์สำหรับแบ่งระดับคุณภาพชีวิตครอบครัวดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 เกณฑ์แบ่งระดับคุณภาพชีวิตครอบครัว

องค์ประกอบ	คะแนนต่ำสุด – สูงสุด ที่เป็นไปได้	ระดับคุณภาพชีวิตครอบครัว		
		ไม่ดี	ปานกลาง	ดี
ด้านกายภาพ (7 ข้อ)*	7 – 35	7 - 16	17 - 26	27 - 35
ด้านจิตอารมณ์สังคมและจิตวิญญาณ (6 ข้อ)	6 – 30	6 - 14	15 - 22	23 - 30
ด้านแหล่งประโยชน์สนับสนุน (11 ข้อ)	11 – 55	11 - 25	26 - 40	41 - 55
ด้านการทำหน้าที่ของครอบครัว (29 ข้อ)†	29 – 145	29 - 67	68-106	107 - 145
คุณภาพชีวิตครอบครัวโดยรวม (55 ข้อ)	55 – 275	55 – 128	129-201	202 – 275

* ไม่รวมข้อ 1 ในด้านกายภาพ เพราะเป็นคำถามคุณภาพชีวิตโดยรวม

† ไม่รวมข้อ 55 ในการทำหน้าที่ของครอบครัว เพราะเป็นคำถามคุณภาพชีวิตโดยรวม

สำหรับแบบประเมินความพึงพอใจต่ออาชีพเย็บผ้าโหลมี 19 ข้อ (เช่น “งาน/อาชีพมีความมั่นคงเพียงพอ” และ “พึงพอใจกับรายได้ที่ได้จากงาน/อาชีพ”) โดยมีรูปแบบคำตอบเหมือนสัมภาษณ์คุณภาพชีวิตครอบครัวแรงงานนอกระบบ ทั้งนี้คะแนนรวมของความพึงพอใจต่ออาชีพเย็บผ้าโหลมีค่าต่ำสุดเป็น 19 และสูงสุด 95 คะแนน เมื่อแปลค่าคะแนนเป็น 3 ระดับตามเกณฑ์ของ

เบสท์ได้เป็น 19 – 44 คะแนน (พึงพอใจระดับน้อย) 47 - 70 (พึงพอใจระดับปานกลาง) และ 71 – 95 (พึงพอใจระดับมาก)

ผู้วิจัยแบบสอบถามส่วนคุณภาพชีวิตครอบครัวแรงงานนอกระบบตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (content validity) โดยผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน แล้วปรับปรุงแก้ไข จากนั้นนำไปทดลองใช้กับกลุ่มที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มประชากรในจังหวัดอุดรธานี 30 ครอบครัว (30 คน) เพื่อทดสอบความเชื่อมั่น (reliability) ซึ่งพบว่า มีระดับสูง (ค่าสัมประสิทธิ์อัลฟ่าครอนบาคทั้งฉบับเท่ากับ 0.89)

การศึกษานี้ผ่านการพิจารณาโดยคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์มหาวิทยาลัยขอนแก่น เลขที่อนุมัติ HE532101 วันที่ 18 มิถุนายน 2553

การวิเคราะห์ข้อมูล

นำเสนอข้อมูลเชิงปริมาณที่ประกอบด้วย ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์และครอบครัว คุณภาพชีวิตครอบครัว และความพึงพอใจต่ออาชีพเย็บผ้าโหล ในรูปความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรความพึงพอใจต่ออาชีพเย็บผ้าโหลกับคุณภาพชีวิตครอบครัวตามการรับรู้ของสตรีเย็บผ้าโหลในจังหวัดอุดรธานี โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (r) กำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ผลการศึกษา

บริบทของครอบครัวสตรีเย็บผ้าโหลในจังหวัดอุดรธานี

จากการศึกษาพบว่าลักษณะครอบครัวแรงงานนอกระบบกลุ่มเย็บเสื้อผ้าโหลในจังหวัดอุดรธานี ส่วนใหญ่เป็นครอบครัวเดี่ยว รองลงมาคือครอบครัวขยาย ตัวอย่างสตรีใช้เวลาในช่วงที่สามีไปทำงานและบุตรไปเรียนหนังสือเพื่อทำงานที่รับมา และบางส่วนไปทำกับกลุ่มเย็บผ้าในหมู่บ้าน ค่าจ้างแตกต่างกันตามลักษณะชิ้นงานตั้งแต่ชิ้นละ 3 ถึง 12 บาท รายได้จากการเย็บเสื้อผ้าโหลประมาณเดือนละ 5,000 ถึง 10,000 บาท ซึ่งพอใช้แต่ไม่เหลือเก็บ

บางครอบครัวก็มีหนี้สินและต้องแบกรับภาระในการเลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัวซึ่งมีวัยพึ่งพิง ได้แก่ เด็ก ผู้สูงอายุ และบางครอบครัวมีผู้ป่วยเรื้อรังที่ต้องดูแล และเนื่องจากส่วนใหญ่รายได้หลักของครอบครัวมาจากการเย็บเสื้อผ้าโหล ทำให้สตรีที่ประกอบอาชีพนี้ต้องรับทำงานและส่งงานให้ทันตามที่ผู้ว่าจ้างสั่งมาและตามที่ตกลงกันไว้ เพื่อให้ได้เงินไปจุนเจือครอบครัว เงื่อนไขดังกล่าวทำให้สตรีเหล่านี้ทำงานทั้งวัน รับประทานอาหารไม่ตรงเวลา กลัมน้ำส้วมจะเกิดปัญหาสุขภาพตามมา เช่น โรคกระเพาะอาหาร โรคกระเพาะปัสสาวะอักเสบ ปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ และแสบตาจากการเพ่งสายตาตอนเย็บผ้า และผลอีกด้านจากการเร่งทำงานต่อครอบครัวของสตรีเหล่านี้คือ ขาดการมีปฏิสัมพันธ์กับคนในครอบครัว มีการปรับเปลี่ยนบทบาทหน้าที่กัน ครอบครัว โดยสามีต้องมาดูแลบุตรและหุงหาอาหาร เป็นต้น

ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างเป็นสตรีรวมทั้งสิ้น 150 คน ส่วนใหญ่อายุ 33 - 41 ปี (ร้อยละ 52.0) มีสถานภาพสมรส (ร้อยละ 88.0) มีการศึกษาระดับประถมศึกษา (ร้อยละ 59.3) มีสถานะในครอบครัวเป็นคู่สมรสของหัวหน้าครอบครัวมากที่สุด (ร้อยละ 65.3) ส่วนใหญ่มีจำนวนสมาชิกในครอบครัว 1 - 5 คน (ร้อยละ 72.6) โดยครอบครัวส่วนใหญ่เป็นครอบครัวเดี่ยว (ร้อยละ 56.0) รายได้หลักมาจากการรับจ้างเย็บผ้าโหล ส่วนที่มาของรายได้รองส่วนใหญ่ได้จากการอาชีพเกษตรกรรม (ร้อยละ 52.0) รายได้ของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ต่ำกว่า 5,000 บาท (ร้อยละ 94.0) รายได้รวมของครอบครัวต่อเดือนส่วนใหญ่มีรายได้ 5,001 - 10,000 บาท (ร้อยละ 44.0) รายจ่ายของผู้ตอบแบบสอบถามต่อเดือนส่วนใหญ่ไม่เกิน 5,000 บาท (ร้อยละ 87.3) รายจ่ายของครอบครัวต่อเดือนส่วนใหญ่มีรายจ่าย 10,001 - 15,000 บาท (ร้อยละ 25.3) ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ระบุว่าไม่มีหนี้สินส่วนตัว (ร้อยละ 70.7) แต่ครอบครัวส่วนใหญ่มีหนี้สิน (ร้อยละ 63.3) ส่วนใหญ่เป็นหนี้ธนาคาร (ร้อยละ 76.0) การใช้จ่ายเงินในครอบครัวมีการใช้ร่วมกันในครอบครัว (ร้อยละ 86) รายได้ของครอบครัวต่อเดือนมีพอใช้จ่ายแต่ไม่มีเหลือเก็บ (ร้อยละ 62) ทุกครอบครัวนับถือศาสนาพุทธ ภาพรวมภาวะสุขภาพของครอบครัวในปัจจุบันของสตรีผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่แข็งแรงพอใช้ (ร้อยละ 44.0) และในรอบ 1 ปีที่ผ่านมาผู้ตอบแบบสอบถามไม่เคยรู้สึกว่าถูกทำร้ายร่างกายหรือจิตใจจากสามีหรือบุตรหรือสมาชิกในครอบครัว (ร้อยละ 81.3)

คุณภาพชีวิตครอบครัวตามการรับรู้ของสตรีเย็บผ้าโหลในจังหวัดอุดรธานี

พบว่าตัวอย่างสตรีเย็บผ้าโหลรับรู้ว่าคุณภาพชีวิตครอบครัวของในด้านต่าง ๆ อยู่ในระดับปานกลาง (ตารางที่ 2) ทั้งด้านกายภาพ ($\bar{x}$ = 24.28, SD = 1.837) ด้านจิตอารมณ์สังคมและจิตวิญญาณ ($\bar{x}$ = 20.53, SD = 2.307) และด้านแหล่งประโยชน์สนับสนุน ($\bar{x}$ = 20.53, SD = 4.484) ส่วนคุณภาพชีวิตด้านการทำหน้าที่ของครอบครัวอยู่ในระดับดี ($\bar{x}$ = 117.03, SD = 10.729) และคุณภาพชีวิตครอบครัวโดยรวมอยู่ในระดับดีเช่นกัน ($\bar{x}$ = 208.29, SD = 14.715)

ตารางที่ 2 ระดับคุณภาพชีวิตครอบครัวตามการรับรู้ของตัวอย่างสตรีเย็บผ้าโหลจังหวัดอุดรธานี (N = 150)

คุณภาพชีวิตครอบครัวรายด้าน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับคุณภาพชีวิต
ด้านกายภาพ	24.28	1.84	ปานกลาง
ด้านจิตอารมณ์สังคมและจิตวิญญาณ	20.53	2.31	ปานกลาง
ด้านแหล่งประโยชน์สนับสนุน	39.84	4.48	ปานกลาง
ด้านการทำหน้าที่ของครอบครัว	117.03	10.73	ดี
คุณภาพชีวิตครอบครัวโดยรวม	208.29	14.72	ดี

ความพึงพอใจต่ออาชีพเย็บผ้าโหลตามการรับรู้ของสตรีเย็บผ้าโหลจังหวัดอุดรธานี

เกี่ยวกับความพึงพอใจต่ออาชีพเย็บผ้าโหลตามการรับรู้ของสตรีเย็บผ้าโหลในอุดรธานี ในภาพรวมพบว่าส่วนใหญ่มีความพึงพอใจต่ออาชีพเย็บผ้าโหลอยู่ในระดับปานกลาง (ร้อยละ 94.7) (ตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 ความพึงพอใจต่ออาชีพเย็บผ้าโหลตามการรับรู้ของสตรีเย็บผ้าโหลจังหวัดอุดรธานี

ระดับความพึงพอใจต่ออาชีพเย็บผ้าโหล	จำนวน (N = 150)	ร้อยละ
ระดับน้อย (19 - 44 คะแนน)	2	1.3
ระดับปานกลาง (47 - 70 คะแนน)	142	94.7
ระดับมาก (71 - 95 คะแนน)	6	4.0
($\bar{X}$ = 59.68, SD = 5.793, Min = 43, Max = 74)		

ความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจต่ออาชีพเย็บผ้าโหลกับคุณภาพชีวิตครอบครัวตามการรับรู้ของสตรีเย็บผ้าโหลในจังหวัดอุดรธานี

เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจต่ออาชีพเย็บผ้าโหลกับคุณภาพชีวิตครอบครัวตามการรับรู้ของสตรีเย็บผ้าโหลในจังหวัดอุดรธานีโดยใช้สถิติสหสัมพันธ์ของเพียร์สัน พบว่าความพึงพอใจต่ออาชีพเย็บผ้าโหลสัมพันธ์ในทางบวกอย่างมีนัยสำคัญกับคุณภาพชีวิตครอบครัวในทุกด้าน และคุณภาพชีวิตครอบครัวโดยรวม (ตารางที่ 4)

ตารางที่ 4 ความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจต่ออาชีพเย็บผ้าโหลกับคุณภาพชีวิตครอบครัวตามการรับรู้ของสตรีเย็บผ้าโหลในจังหวัดอุดรธานี (N = 150)

คุณภาพชีวิตด้านต่าง ๆ	ความพึงพอใจต่ออาชีพเย็บผ้าโหล	
	r^*	P-value
ด้านกายภาพ	0.225	0.006
ด้านจิตอารมณ์สังคมและจิตวิญญาณ	0.328	< 0.001
ด้านแหล่งประโยชน์สนับสนุน	0.355	< 0.001
ด้านการทำหน้าที่ของครอบครัว	0.273	0.001
คุณภาพชีวิตครอบครัวโดยรวม	0.367	< 0.001

* r = สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน

วิจารณ์และสรุปผลการศึกษา

การศึกษาคุณภาพชีวิตครอบครัวและความพึงพอใจต่ออาชีพตามการรับรู้ของสตรีเย็บผ้าโหลจังหวัดอุดรธานีจำนวน 150 คนพบว่าคุณภาพชีวิตครอบครัวอยู่ในระดับปานกลางทั้งด้านกายภาพ ด้านจิตอารมณ์สังคมและจิตวิญญาณ และด้านแหล่ง

ประโยชน์สนับสนุน ส่วนด้านการทำหน้าที่ของครอบครัวและคุณภาพชีวิตครอบครัวโดยรวมนั้นอยู่ในระดับดี สตรีส่วนมาก (ร้อยละ 94.7) มีความพึงพอใจต่ออาชีพเย็บผ้าโหลระดับปานกลาง และพบว่าความพึงพอใจต่ออาชีพเย็บผ้าโหลสัมพันธ์ทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับคุณภาพชีวิตครอบครัวทุกด้าน

คุณภาพชีวิตครอบครัวตามการรับรู้ของสตรีเย็บผ้าโหลในจังหวัดอุดรธานี จำแนกตามองค์ประกอบคุณภาพชีวิต ทั้ง 4 ด้าน คือ

ด้านกายภาพ ผลการวิจัยพบว่าในด้านกายภาพกลุ่มตัวอย่างมีคุณภาพชีวิตครอบครัวอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งผลการวิจัยพบว่าครอบครัวสตรีเย็บผ้าโหลในจังหวัดอุดรธานีซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา ส่วนใหญ่เป็นวัยผู้ใหญ่ที่มีอายุระหว่าง 33 ปี ถึง 41 ปี สถานภาพสมรสคู่ ระดับการศึกษาส่วนใหญ่เรียนจบเพียงระดับประถมศึกษา ซึ่งต้องรับผิดชอบทั้งงานบ้านและเป็นผู้หารายได้หลักของครอบครัวด้วย ทำให้สตรีเย็บผ้าโหลไม่มีเวลาดูแลสุขภาพตนเอง¹⁶ บทบาทของผู้หญิงที่ต้องทำงานเมื่อรวมกับบทบาทมารดาและภรรยาทำให้ภาระงานเพิ่มขึ้นซึ่งอาจส่งผลถึงภาวะสุขภาพ และมีรายงานวิจัยที่ระบุว่าแม้ผู้หญิงจะเป็นผู้รับผิดชอบดูแลสุขภาพของคนในครอบครัวเป็นคนแรก แต่ผู้หญิงมักไม่ใส่ใจสุขภาพตนเองอย่างเพียงพอ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้หญิงได้กำหนดความสำคัญของตนเองรวมทั้งสุขภาพของตนเองในอันดับสุดท้ายในการใช้เงินของครอบครัวที่มีอยู่อย่างจำกัด เพื่อให้พอเพียงกับค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันก็เป็นไปได้¹⁷ จากผลการศึกษาในสตรีเย็บผ้าโหลจังหวัดอุดรธานีพบว่ากลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาไม่ได้รับการตรวจสุขภาพประจำปี โดยให้เหตุผลว่าไม่มีเวลาไปเพราะมีร่างกายที่แข็งแรง ส่วนปัญหาสุขภาพที่พบมากที่สุดมักเป็นปัญหาจากการนั่งทำงานติดต่อกันเป็นเวลานาน ทำให้ปวดตามร่างกาย รองลงมาเป็นปัญหาเรื่องสายตา/แสบตาจากการนั่งจ้องเย็บผ้านาน ๆ และปัญหาเรื่องผื่นแพ้จากสารเคมีที่ใช้ย้อมผ้าโหล นอกจากนี้ พบว่าสตรีเย็บผ้าโหลป่วยเป็นโรคที่เกิดจากพฤติกรรมสุขภาพ เช่น โรคกระเพาะอาหารที่เกิดจากการรับประทานอาหารไม่ตรงเวลา โรคกระเพาะปัสสาวะอักเสบจากการกลั้นปัสสาวะ ซึ่งสาเหตุเนื่องจากการเร่งทำงานส่งให้นายจ้างให้ทันเวลา เมื่อสตรีเย็บผ้าโหลเกิดความเจ็บป่วยขึ้นมักแก้ปัญหาเฉพาะหน้าด้วยการซื้อยารักษาตนเอง โดยไม่ทราบถึงอันตรายที่จะตามมา ซึ่งปัญหาทางสุขภาพที่กล่าวข้างต้นล้วนส่งผลต่อสุขภาพของสตรีเย็บผ้าโหลและบางอย่างก็ส่งผลกระทบต่อสุขภาพของสมาชิกในครอบครัวด้วย ซึ่งในบริบทของครอบครัวสตรีเย็บผ้าโหลที่ผู้วิจัยได้ศึกษานั้น พบว่าลักษณะงานเป็นตัวบีบบังคับให้สตรีเย็บผ้าโหลได้ละเลย และมองข้ามการดูแลสุขภาพของตนเอง เนื่องจากต้องแบกรับภาระของครอบครัวไว้ทั้งหมดแต่เพียงผู้เดียว ทั้งการเป็นผู้หารายได้หลักมาจุนเจือครอบครัว และบทบาทของผู้ให้การดูแลสุขภาพ สตรีรับบทหนักทั้งด้านงานอาชีพ การดูแลสุขภาพครอบครัวทั้งงานบ้าน และการดูแลสุขภาพเมื่อมีบุคคลในครอบครัว

เจ็บป่วย สิ่งเหล่านี้ย่อมสะท้อนกลับเป็นผลต่อสุขภาพกายของสตรีเย็บผ้าในจังหวัดอุดรธาติดังที่กล่าวมาข้างต้น ดังนั้นกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาวิจัยจึงควรได้รับการส่งเสริมคุณภาพชีวิตครอบครัวด้านกายภาพให้อยู่ในระดับที่ดีขึ้น

ด้านจิตอาารมณ์สังคมและจิตวิญญาณ จากงานวิจัยนี้พบว่าสตรีที่เย็บผ้าโหลมีคุณภาพชีวิตครอบครัวโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง จากผลการศึกษาองค์ประกอบคุณภาพชีวิตด้านจิตอาารมณ์สังคมและจิตวิญญาณของสตรีเย็บผ้าโหล พบว่าการรับรู้สภาพทางจิตใจของสตรีเย็บผ้าโหลนั้น มีการรับรู้ทางบวกที่บุคคลในครอบครัวมีต่อตนเอง มีการรับรู้ภาพลักษณ์ของตนเอง มีการรับรู้ถึงความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเอง และมีข้อคำถามทางลบ 1 ข้อ คือ มีความรู้สึกที่ไม่ดี เช่น รู้สึกเหงา เศร้า หดหู่ สิ้นหวัง วิตกกังวล ที่มีระดับปานกลาง (ร้อยละ 46.7) ซึ่งกลุ่มตัวอย่างกลุ่มนี้ควรได้รับการปรับปรุงแก้ไขข้อ ส่งเสริมให้กล้าพูดระบายความรู้สึกกับบุคคลที่ไว้วางใจได้เมื่อโกรธหรือไม่พอใจ ทั้งนี้อธิบายได้ว่า สตรีเย็บผ้าโหลในจังหวัดอุดรธานีนอกจากจะเป็นผู้หารายได้หลักของครอบครัวแล้ว มีหลายคนที่ต้องดูแลเด็ก คนพิการ คนชรา และผู้เจ็บป่วยเรื้อรังซึ่งอาจเป็นผู้เจ็บป่วยเรื้อรังทางกายหรือทางจิตใจ หรือแม้แต่สภาพปัญหาการกระทำรุนแรงภายในครอบครัว และยังมีภาระรับผิดชอบงานบ้านต่าง ๆ เหมือนเดิม การที่สตรีมีภาระงานมากและมีหลายบทบาทในเวลาเดียวกันย่อมก่อให้เกิดความเครียด ซึ่งอาจแสดงออกมาในรูปการเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์ อย่างไรก็ตามอาชีพเย็บผ้าโหล มีส่วนดีคือ ทำให้สตรีมีเวลาอยู่กับครอบครัวมากขึ้นและสามารถหยุดพักเมื่อไหร่ก็ได้ เนื่องจากเป็นงานอิสระสามารถกำหนดวันและเวลาทำงานเองได้จึงมีโอกาสร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อหมู่บ้านหรือชุมชนที่อยู่ เช่น ทำบุญในเทศกาลต่าง ๆ ทอดผ้าป่า หรือการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน ซึ่งจากที่พบว่าองค์ประกอบด้านจิตอาารมณ์สังคมและจิตวิญญาณของคุณภาพชีวิตอยู่ระดับปานกลาง แสดงให้เห็นว่าองค์ประกอบด้านจิตอาารมณ์สังคมและจิตวิญญาณมีผลต่อคุณภาพชีวิตครอบครัวตามการรับรู้ของสตรีเย็บผ้าโหล ซึ่งควรได้รับการปรับปรุงให้อยู่ในระดับที่ดีขึ้น

ด้านแหล่งประโยชน์สนับสนุน โดยรวมมีระดับคุณภาพชีวิตครอบครัวปานกลาง การศึกษาวิจัยครั้งนี้องค์ประกอบคุณภาพชีวิตด้านความสัมพันธ์ทางสังคม ของสตรีเย็บผ้าโหลคือ การรับรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตของครอบครัว คือ การรับรู้ที่ครอบครัวมีชีวิตอยู่อย่างอิสระ มีความปลอดภัย และมีมั่นคงในชีวิต การรับรู้ว่าได้อยู่ในสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่ดี มีการคมนาคมสะดวก และมีแหล่งประโยชน์ด้านการเงิน สถานบริการทางสุขภาพ การรับรู้ว่ามีโอกาสที่จะได้รับข่าวสารหรือการรับรู้ว่ามีกิจกรรมสันทนาการและกิจกรรมในเวลาว่าง ซึ่งจากการศึกษาพบว่าวิถีชีวิตของครอบครัวสตรีเย็บผ้าโหลในจังหวัดอุดรธานีมีลักษณะของความเป็นชุมชนชนบทที่ผูกพันกันทั้งในฐานะที่เป็นเครือญาติ หรือความสัมพันธ์ในฐานะสมาชิกในชุมชนเดียวกัน สำหรับสถานการณ์ของกลุ่มเย็บผ้าโหลในจังหวัด

อุดรธานีนั้น กลุ่มตัวอย่างให้ข้อมูลว่าเมื่อนั้น มีสตรีในหมู่บ้านที่ประกอบอาชีพนี้จำนวนมาก แต่เนื่องจากผลของเศรษฐกิจที่แย่งทำให้ผู้ว่าจ้างส่งงานให้ทำน้อยลง ทำให้ส่วนหนึ่งเลิกประกอบอาชีพนี้ ส่วนหนึ่งเพราะไม่มีสวัสดิการและยังต้องลงทุนซื้อจักรเย็บผ้า (จักรอุตสาหกรรม) และด้ายเอง ซึ่งใช้เงินค่อนข้างมาก ประกอบกับครอบครัวก็มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำอยู่แล้ว อีกทั้งมีหนี้สินจากการกู้ยืมเงินหมู่บ้าน กู้ธนาคาร หรือกระทั้งเงินกู้นอกระบบ เนื่องจากไม่มีหลักทรัพย์ประกันจึงไม่สามารถกู้ธนาคารได้ ที่ผ่านมามีหน่วยงานของรัฐมาให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสวัสดิการต่าง ๆ แต่ไม่การดำเนินการไม่ต่อเนื่อง มีเพียงบางตำบลเท่านั้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลให้การช่วยเหลือในการประกอบอาชีพของสตรีกลุ่มนี้ โดยสนับสนุนจักรอุตสาหกรรมให้ แต่ส่วนใหญ่ไม่ได้รับการช่วยเหลือจากองค์การบริหารส่วนตำบล ต้องลงทุนเองทั้งหมด ส่วนกลุ่มผู้บริหารของชุมชนที่กระตือรือร้นที่จะเข้าช่วยเหลือก็มีน้อย กลุ่มสตรีเย็บผ้าโหลในจังหวัดอุดรธานีที่ขึ้นทะเบียนกับสำนักงานสวัสดิการจังหวัดอุดรธานีมีประมาณ 40 กลุ่ม ซึ่งมีอีกจำนวนมากที่ยังไม่ขึ้นทะเบียนและไม่ได้รับสวัสดิการคุ้มครองที่พึงได้เนื่องจากไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ แสดงให้เห็นว่าองค์ประกอบด้านความสัมพันธ์ทางสังคมมีผลต่อคุณภาพชีวิตครอบครัวตามการรับรู้ของสตรีเย็บผ้าโหล ซึ่งควรได้รับการปรับปรุงให้อยู่ในระดับที่ดีขึ้นทั้งหมด

ด้านการทำหน้าที่ของครอบครัว โดยรวมมีระดับคุณภาพชีวิตครอบครัวที่ดี ในการศึกษาครั้งนี้ องค์ประกอบคุณภาพชีวิตด้านการทำหน้าที่ของครอบครัวของสตรีเย็บผ้าโหลมีหลายด้าน เช่น กิจกรรมที่สมาชิกทุกคนต้องรับผิดชอบปฏิบัติเพื่อให้เกิดความผาสุกและคุณภาพชีวิตที่ดีในครอบครัว ซึ่งการทำหน้าที่ของครอบครัวเป็นการตอบสนองความต้องการและความคาดหวังของสมาชิกในครอบครัวและของสังคม ผลการศึกษาพบว่าในครอบครัวที่มีผู้ดูแลและผู้หารายได้หลักเป็นผู้หญิงนั้น ต้องมีการปรับเปลี่ยนบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในครอบครัว เพราะการที่สตรีเย็บผ้าโหลต้องรับผิดชอบทั้งงานบ้านและเป็นผู้หาเลี้ยงครอบครัวทำให้ต้องแบกรับภาระเพิ่มขึ้น การศึกษานี้พบว่าสตรีเหล่านี้แสดงความเห็นว่า สมาชิกในครอบครัวรับรู้บทบาทและปฏิบัติตามหน้าที่ของตน และสมาชิกทุกคนก็มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันตามความสามารถ เช่น สามียังสตรีเย็บผ้าโหลได้ช่วยเหลือในการรับผิดชอบงานบ้านบางส่วน การดูแลบุตร ส่วนบุตรก็ช่วยเหลืองานบ้านบางส่วนเท่าที่ทำได้ และนอกจากนี้ยังพบว่าครอบครัวที่มีผู้หญิงทำหน้าที่เป็นผู้หารายได้หลักของครอบครัว ทำให้อำนาจการตัดสินใจส่วนใหญ่อยู่ที่ผู้หญิง เช่น การเงิน สุขภาพ การเจ็บป่วย การศึกษา เป็นต้น ส่วนด้านการสื่อสารในครอบครัวพบว่าสตรีเย็บผ้าโหลไม่ค่อยมีโอกาสพูดคุยกับสมาชิกในครอบครัว สตรีเหล่านี้กล่าวว่า “งานที่ทำทำให้โอกาสพูดคุยกับสมาชิกลดลง” รวมทั้งการทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันของครอบครัวก็ลดลง ส่วนเรื่องปัญหาและความขัดแย้งภายในครอบครัวนั้น สมาชิกในครอบครัวรู้จักให้อภัยซึ่งกันและกัน

หลักเลี่ยงการใช้สารเคมีและความรุนแรง ส่วนทางด้านการดูแลสุขภาพของสมาชิกในครอบครัว¹⁸ เมื่อสตรีเย็บผ้าโหลต้องทำงานทุกวัน ทำให้การดูแลตนเองของสตรีเย็บผ้าโหลลดลงไปด้วย รวมทั้งสมาชิกในครอบครัวก็ถูกละเลยไม่ค่อยได้รับการดูแลสุขภาพด้วย จะเห็นได้ว่าครอบครัวของสตรีเย็บผ้าโหลต้องปรับตัวตอบหาหนทางที่ และสตรีเย็บผ้าโหลเองที่มีภาระความรับผิดชอบในครอบครัวเพิ่มมากขึ้น ทำให้เครียดในบทบาท อาจส่งผลให้การทำหน้าที่ในครอบครัวบกพร่อง ซึ่งอาจทำให้ปัญหาครอบครัวด้านอื่น ๆ เกิดตามมาได้อีก

ความพึงพอใจต่ออาชีพเย็บผ้าโหลตามการรับรู้ของสตรีเย็บผ้าโหลในจังหวัดอุดรธานี

จากผลการศึกษาความพึงพอใจต่ออาชีพเย็บผ้าโหลตามการรับรู้ของสตรีเย็บผ้าโหลในจังหวัดอุดรธานี พบว่าส่วนใหญ่พึงพอใจในระดับปานกลาง (ร้อยละ 94.7) ทั้งนี้สตรีเย็บผ้าโหลเหล่านี้เผชิญกับสภาพการทำงานที่เอารัดเอาเปรียบ ได้รับค่าจ้างต่ำกว่าอัตราค่าจ้างแรงงานขั้นต่ำทั้งที่คนกลุ่มนี้ลงทุนเองทั้งหมดเพื่อซื้ออุปกรณ์ หรือลงทุนบางส่วนแทนนายจ้าง ทั้งยังขาดโอกาสพัฒนาทักษะเนื่องจากถูกมองว่าเป็นอาชีพที่ไม่มีความมั่นคงจึงไม่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง และสตรีเย็บผ้าโหลในจังหวัดอุดรธานีไม่สามารถรวมตัวเป็นองค์กรเพื่อต่อรองกับรัฐหรือผู้ว่าจ้างได้ จึงทำให้ไม่มีหลักประกันด้านรายได้ ทำให้ต้องเผชิญกับความเสี่ยงหลายด้าน ทั้งด้านสุขภาพกาย สุขภาพจิต และความมั่นคงในชีวิต และที่สำคัญที่สุดคือปัญหาการไม่ได้รับสวัสดิการและการคุ้มครองแรงงาน การไม่ได้รับความคุ้มครองในด้านความปลอดภัยและสุขภาพอนามัยจากการทำงาน ได้รับความเดือดร้อนอย่างมากเนื่องจากเป็นแรงงานที่ไม่ได้รับการคุ้มครองสวัสดิการใด ๆ ไม่สามารถเข้าถึงการประกันสังคม และ พ.ร.บ. คุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 ไม่ให้การคุ้มครองครอบคลุมถึงแรงงานนอกระบบ ในขณะที่กฎกระทรวงคุ้มครองแรงงานในงานรับไปทำที่บ้าน พ.ศ.2547 ไม่ให้การคุ้มครองที่เพียงพอ และไม่สามารถบังคับใช้ได้จริง การผลักดันพระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมพัฒนาผู้รับงานไปทำที่บ้านก็ยังไม่บรรลุผล จึงสรุปได้ว่าปัจจุบันยังไม่มีกฎหมายเฉพาะใด ๆ ที่คุ้มครองแรงงานสตรีเย็บผ้าโหลแรงงานนอกระบบได้อย่างสมเหตุสมผลและเพียงพอ

ความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจต่ออาชีพเย็บผ้าโหลกับคุณภาพชีวิตครอบครัวตามการรับรู้ของสตรีเย็บผ้าโหลในจังหวัดอุดรธานี

จากผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจต่ออาชีพเย็บผ้าโหลกับคุณภาพชีวิตครอบครัวตามการรับรู้ของสตรีเย็บผ้าโหลในจังหวัดอุดรธานี พบว่ามีความสัมพันธ์กันทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 กล่าวคือ เมื่อมีความพึงพอใจต่ออาชีพเย็บผ้าโหลสูง ก็จะมีคุณภาพชีวิตของครอบครัวสูง

ด้วยเช่นกัน ซึ่งในการศึกษารั้งนี้ ตัวอย่างส่วนมากเป็นวัยผู้ใหญ่ที่มีอายุระหว่าง 33 ปี ถึง 41 ปี สถานภาพสมรสคู่ ซึ่งต้องรับผิดชอบทั้งงานบ้านและเป็นผู้หารายได้หลักให้กับครอบครัว แม้จะทำหน้าที่ด้วยความเต็มใจเพราะเป็นค่านิยมที่สังคมกำหนดให้สตรีต้องต้องรับภาระดูแลบ้าน อาจทำให้สตรีเหล่านี้ไม่มีเวลาพอที่จะเอาใจใส่ต่อการปฏิบัติพฤติกรรมสุขภาพได้ดีเท่าที่ควร¹⁸ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสุขภาพของครอบครัวผู้มีรายได้น้อยในชุมชนเมืองในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่าครอบครัวผู้มีรายได้น้อยในเมืองได้ให้ความสำคัญภาวะสุขภาพดี หรือไม่ขึ้นกับความสามารถในการทำงาน การใช้ชีวิตอย่างเป็นปกติสุขได้หรือไม่ ยิ่งถ้าความไม่สุขสบายนั้นรบกวนการดำรงชีวิตมากเพียงใดยิ่งเป็นข้อบ่งชี้ถึงการแสวงหาการรักษา มากเท่านั้น นอกจากนี้ครอบครัวผู้มีรายได้น้อยให้ความสำคัญในเรื่องการ “หาอยู่หากิน” เพื่อปากท้องมากกว่าคำนึงถึงภาวะสุขภาพ¹⁹

ข้อเสนอแนะในการนำผลการศึกษาไปใช้เพื่อการพัฒนา

ผลจากการศึกษานี้อาจมีข้อเสนอแนะเพื่อนำไปใช้พัฒนาคุณภาพชีวิตครอบครัวของสตรีเย็บผ้าโหลดังต่อไปนี้

ในด้านการพยาบาล และการพยาบาลครอบครัว พยาบาลครอบครัวสามารถนำข้อมูลที่ได้มาเป็นแนวทางแก้ไขปัญหาคคุณภาพชีวิตครอบครัวที่เกิดขึ้น ทั้งด้านกายภาพ ด้านจิตอาารมณ์ สังคมและจิตวิญญาณ ด้านแหล่งประโยชน์สนับสนุน และด้านการทำหน้าที่ของครอบครัว โดยให้สอดคล้องกับสภาพการทำงานหารายได้ของสตรีเหล่านี้ จะช่วยให้เกิดคุณภาพชีวิตครอบครัวที่ดีตามการรับรู้ของสตรีได้ ข้อมูลอาจเป็นประโยชน์สำหรับวางแผนให้การดูแลครอบครัวอย่างมีประสิทธิภาพ สำหรับการบริการเชิงรุกนั้น ทีมสุขภาพสามารถนำแบบประเมินคุณภาพชีวิตครอบครัวไปใช้ในสถานบริการปฐมภูมิเพื่อประเมินระดับปัญหาและค้นหาปัญหาในครอบครัวของแรงงานนอกระบบกลุ่มสตรีเย็บผ้าโหลที่มีปัญหาเรื่องสุขภาพจากการทำงาน เพื่อส่งเสริม ป้องกันการเกิดปัญหาในอนาคตได้ ทั้งนี้ ควรมีการศึกษาเรื่องปัญหาของแรงงานนอกระบบกลุ่มสตรีเย็บผ้าโหลด้านอาชีวอนามัย เพื่อหาแนวทางป้องกันการโรคจากการประกอบอาชีพที่ในแรงงานนอกระบบกลุ่มนี้

สำหรับด้านการศึกษา เพื่อให้เกิดผลดีต่อแรงงานนอกระบบภาคการผลิตทั้งภาครัฐและองค์กรที่เกี่ยวข้อง ควรสนับสนุนให้มีการศึกษาเพิ่มเพื่อนำไปกำหนดเป็นนโยบายและแผนงานคุ้มครองแรงงานของกรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงานต่อไป ส่วนด้านการศึกษาวิจัยนั้น ควรมีการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับความพึงพอใจต่ออาชีพเย็บผ้าโหลกับคุณภาพชีวิตครอบครัวตามการรับรู้ของสตรีเย็บผ้าโหล ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องซึ่งอาจนำไปประกอบการนำไปวางแผนและกำหนดวิธีวิจัยและพัฒนาให้เหมาะสม ควรมีการศึกษาวิจัยคุณภาพชีวิตครอบครัวของสตรีเย็บผ้าโหลในเขตพื้นที่ที่แตกต่างกัน เช่น พื้นที่ในเขตเมือง เขตชนบท

เพื่อหาความแตกต่างของคุณภาพชีวิตครอบครัวของสตรีเย็บผ้าโหลที่เป็นแรงงานนอกระบบ เพื่อให้สามารถแก้ปัญหาให้ตรงจุด และเนื่องจากคุณภาพชีวิตครอบครัวเป็นสิ่งที่วัดด้วยความรู้สึก จึงควรมีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก จะได้ข้อมูลเชิงลึกมากขึ้น ควรมีการศึกษาวิจัยการใช้แบบประเมินคุณภาพชีวิตครอบครัวในพื้นที่อื่น เพื่อพัฒนาเครื่องมือการประเมินคุณภาพชีวิตครอบครัวที่มีมาตรฐานใช้ร่วมกันได้ เนื่องจากเครื่องมือที่ใช้ประเมินคุณภาพชีวิตในประเทศไทยส่วนมากเป็นการประเมินคุณภาพชีวิตระดับบุคคล

ท้ายที่สุด ในด้านการวางแผนและนโยบาย รัฐควรปรับปรุงภาวะเศรษฐกิจและการเมืองให้ดีขึ้น ทั้งนี้ เพราะกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ชีวิตดีขึ้นหรือเลวลงเป็นผลมาจากทางด้านเศรษฐกิจและผลสะท้อนจากการเมือง ในด้านสิ่งแวดล้อมและชีวิตความเป็นอยู่ประจำวัน ตัวอย่างยังมีปัญหาเรื่องสวัสดิการแรงงานนอกระบบ ความพึงพอใจในบริการของรัฐ ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน รัฐควรปรับปรุงให้ดีขึ้น รัฐควรกำหนดมาตรฐานคุณภาพชีวิตครอบครัวขั้นต่ำของแรงงานนอกระบบเพื่อเป็นบรรทัดฐานในการดูแลคุณภาพชีวิตครอบครัวของแรงงานเหล่านี้ให้เป็นไปและสอดคล้องกับบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญด้วย โดยให้มีการสะท้อนข้อมูลที่ครอบคลุมทั้งพื้นที่เมืองและชนบท

เอกสารอ้างอิง

1. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. ความอยู่ดีมีสุขของคนไทย. *วารสารเศรษฐกิจและสังคม* 2545;39(1):11-19.
2. กันยา หมอยาดี. คุณภาพชีวิตการทำงานของแรงงานสตรีในโรงงานอุตสาหกรรมสิ่งทอประเภทตัดเย็บเสื้อผ้าสำเร็จรูป เขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม, 2549.
3. สำนักงานสถิติแห่งชาติ. สสำรวจแรงงานนอกระบบ พ.ศ. 2551. กรุงเทพฯ. บางกอกบล็อก, 2552: น.30,41.
4. สมพจน์ กวางแก้ว. คุณภาพชีวิตของผู้ใช้แรงงานหญิงในอุตสาหกรรมตัดเย็บเสื้อผ้าในจังหวัดอุดรธานี. การศึกษาอิสระปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐศาสตร์) สาขาวิชารัฐศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2547.
5. สุกาญญา กลิ่นถ่อสีล. พฤติกรรมสุขภาพของสตรีที่รับงานมาทำที่บ้าน. วิทยานิพนธ์ปริญญาพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพยาบาลสตรี. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2543.

6. สุภาณี เกษมสันต์. ภาวะเครียดของแรงงานสตรีที่รับงานมาทำที่บ้านในเขตภาคเหนือ. วิทยานิพนธ์ปริญญาพัฒนาแรงงานและสวัสดิการมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547.
7. Brown I, Anand S, Fung WLA, Isaacs B, Baum N. Family quality of life: Canadian results from an international study. *J Dev Phys Disabil* 2003;15(3):207-230.
8. สถาพร จารุภา. หลักเกณฑ์และปัญหาข้อกฎหมายในการคุ้มครองแรงงานนอกระบบ: ศึกษาเฉพาะกรณีการคุ้มครองผู้รับงานไปทำที่บ้าน. กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน กระทรวงแรงงาน, 2545
9. ทนิตต์ อารกกิจ. ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองแรงงานนอกระบบ. วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2545.
10. สันชัย ฉายสุวรรณ. มาตรการคุ้มครองแรงงานผู้รับงานไปทำที่บ้าน: ศึกษาเฉพาะกรณีกลุ่มตัดเย็บเสื้อ ผ้าโหล. วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2546.
11. Zuna NI, Selig JP, Summers JA, Turnbull AP. Confirmatory Factor analysis of a family quality of life scale for families of kindergarten children without disabilities. *J Early Intervent* 2009;31:111-125.
12. Poston D, Turnbull A, Park J, Mannan H, Marquis J, Wang M. Family quality of life: A qualitative inquiry. *Ment Retard* 2003;41(1):313-401.
13. Summers JA, Poston D, Turnbull AP, et al. Conceptualizing and measuring family quality of life. *J Intellect Disabil Res* 2005;49:777-783.
14. ดารุณี จงอุดมการณ์, ณิชาภา จันทวงศ์, ลุนนี ราชไชย, วราภรณ์ ทุมแก้ว, วิมลพรรณ บัวขาว. ความตรงตามโครงสร้างของแบบประเมินความต้องการและปัญหาทางสุขภาพครอบครัว มหาวิทยาลัยขอนแก่น: กรณีศึกษาครอบครัวแรงงานนอกระบบในภาคอีสาน. *วารสารพยาบาลและสุขภาพ* 2553;33(1): 22-32.
15. งามอาจ นัยพัฒน์. วิธีวิทยาการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์. กรุงเทพฯ. 2549.
16. Friedman MM, Bowden VR, Jones EG. Family nursing: Research, theory & practice. New Jersey. Prentice Hall, 2003: pp.141-149.
17. ดารุณี จงอุดมการณ์. สัมภาษณ์ผู้ทำงาน: มุมมองด้านสุขภาพ. *วารสารคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น* 2542;22(1):16-24.
18. สุรินทร์ กลัมพากร. บทบาทของพยาบาลต่อการดูแลสุขภาพของแรงงานนอกระบบ กลุ่มรับงานไปทำที่บ้าน. *วารสารคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา* 2545;10(3):42-51.
19. สุวัฒน์ มหัตถ์นรินทร์กุล. คุณภาพชีวิตของคนไทยในภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจ. *วารสารสุขภาพจิตแห่งประเทศไทย* 2543;8(2):110-111.

Editorial note

Manuscript received in original form on March 3, 2011;
accepted in final form on July 4, 2011